

ƏLİYEVƏ LALƏ KAMİL QIZI
ODLAR YURDU UNİVERSİTETİ
E-mail: Laleali547@gmail.com

XARİCİ DİLLƏRİN TƏDRİS EDİLMƏSİ PROSESİNDƏ MULTİMƏDİA VƏ KOMPÜTER TEXNOLOGİYALARININ ROLU

Açar sözlər: Tədris, proses, multimedia, texnologiya, kompüter.

Ключевые слова: Обучение, процесс, мультимедиа, технологии, компьютер.

Key words: Teaching, process, multimedia, technology, computer.

Xülasə

Tədqiqatın əsas məqsədi xarici dillərin tədris edilməsi prosesində multimedia və kompüter texnologiyalarının rolunun tədqiq edilməsinə yönəlmişdir. Tədqiqat işi sistemli yanaşma və məntiqi ümumiləşdirmə kimi tədqiqat metodları əsasında yerinə yetirilmişdir.

Tədqiqat daxilində xarici dillərin tədris edilməsi prosesində multimedia və kompüter texnologiyalarının rolu və əhəmiyyətinin hazırki zamanda lazımlığının hansı səviyyədə olması kompleks şəkildə araşdırılmışdır. Bundan əlavə olaraq tədqiqat daxilində müasir zamanda kompüter və multimediyadan dil tədrisi zamanı məqsədyönlü şəkildə istifadə olunmasının hansı müsbət tendensiyalara və nəticələrə gətirib çıxarılması vurğulanmış və analiz edilmişdir.

Tədqiqat daxilində, dilin tədris edilməsi prosesində multimedia və kompüter texnologiyalarının rolu, tədqiqat daxilində onların açıq təzahürünün müsbət formaları və aktual faktorları müəyyən edilərək təhlil edilmişdir.

«РОЛЬ МУЛЬТИМЕДИЙНЫХ И КОМПЬЮТЕРНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ»

Алиева Лала Камиль

Резюме

Основная цель исследования – изучить роль мультимедиа и компьютерных технологий в процессе обучения иностранным языкам. Исследовательская работа выполнялась на основе таких методов исследования, как системный подход и логическое обобщение.

В исследовании всесторонне исследованы роль и значение мультимедийных и компьютерных технологий в процессе обучения иностранным языкам. Кроме того, в исследовании было выделено и проанализировано целенаправленное использование компьютеров и мультимедиа при обучении языку в современное время, что привело к положительным тенденциям и результатам.

В рамках исследования была определена и проанализирована роль мультимедийных и компьютерных технологий в процессе обучения языку, положительные формы их открытого проявления и актуальные факторы в рамках исследования.

"ROLE OF MULTIMEDIA AND COMPUTER TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES"

Aliyeva Lala Kamil

Abstract

The main goal of the research is to study the role of multimedia and computer technologies in the process of teaching foreign languages. The research work was performed on the basis of research methods such as systematic approach and logical generalization.

In the study, the role and importance of multimedia and computer technologies in the process of teaching foreign languages was comprehensively investigated. In addition, the purposeful use of computers and multimedia during language teaching in modern times has been highlighted and analyzed in the study, leading to positive trends and results.

Within the study, the role of multimedia and computer technologies in the process of language teaching, the positive forms of their open manifestation and actual factors within the study were determined and analyzed.

Son illərdə bir çox müəllimləri xarici dillərin tədrisində yeni metodların tapılması narahat edir. Bir çox ölkələrin metodistləri mövcud metod və texnologiyaların təhlili, xarici dillərin öyrənilməsinə yeni yanaşmalar, müasir reallıqlara və tələblərə uyğunlaşma ilə məşğul olurlar.

Hazırda informasiya texnologiyaları həyatımızın ayrılmaz hissəsinə çevrilib. İndiki vaxtda insan fəaliyyətinin elə bir sahəsinə rast gəlmək demək olar ki, mümkün deyil ki, orada bəzi problemlər kompüter və internetin köməyi ilə həll olunmasın. Təhsil sahəsində də informasiya texnologiyalarından fəal istifadə müşahidə olunur. Yüksək texnologiyalar sahəsində son nailiyyətlər müəllimlərə tədris prosesinin təkmilləşdirilməsi və keyfiyyətə yeni əsaslara keçirilməsi üçün geniş imkanlar yaradır. Audio və vizual formalarda, yəni multimediyada informasiyanı emal etməyə imkan verən müxtəlif proqram və aparat vasitələrindən istifadə etməklə məlumat ötürmək mümkün olmuşdur.

Xarici dillərin tədrisinin müasir metodlarında multimedia texnologiyalarından istifadə mühüm rol oynayır. Elektron lüğətlərdən, ensiklopediyalardan, interaktiv dərslik və dərsliklərdən, oyunlardan, internet resurslarından, simulyatorlardan, elektron təqdimatlardan və s.-dən istifadə materialın öyrənilməsinin səmərəliliyini artırmağa imkan verir. Ənənəvi olaraq, xarici dilin tədrisi prosesi nəzəri məlumatların ötürülməsini və öyrənilən fən daxilində uğurlu ünsiyyət üçün zəruri olan bacarıqların inkişaf etdirilməsini nəzərdə tutur. Multimediyadan istifadə təhsil prosesinin bir neçə aspektinə müsbət təsir göstərə bilər. Sınıf şəraitində müəllimin

hər bir şagirdə lazımı diqqət yetirmək imkanı həmişə olmur ki, bu da öyrənmək həvəsinin itməsinə, bilik, bacarıq və bacarıqların səviyyəsinin aşağı düşməsinə səbəb olur.

Xarici dil dərslərində multimediyadan istifadə şagirdyönümlü yanaşmanı həyata keçirməyə imkan verir, öyrənmənin fərdiləşdirilməsinə və differensiaslaşdırılmasına kömək edir, yeni şagirdlərin fəaliyyətini aktivləşdirir.

“Multimedia ilə işləməklə, tələbələr öz təlim prosesinə təsir göstərə, onu fərdi qabiliyyət və üstünlüklərinə uyğunlaşdırma bilirlər. Onları maraqlandıran materialı dəqiq öyrənirlər, öyrənməni istədikləri qədər təkrarlayırlar ki, bu da daha düzgün qavramağa kömək edir” [4].

Multimedia vasitələrindən istifadənin əsas üstünlüklərindən biri odur ki, onlar tələbələr üçün müxtəlif tədris fəaliyyətləri təşkil etməyə imkan verir, lüğəti genişləndirmək və yeni ifadə nümunələri ilə tanış olmaq üçün müxtəlif yollar təqdim edir, öyrənilən dil strukturlarının yaddaqalanlığını və qarşılıqlı əlaqəni yaxşılaşdırır. bu strukturları və müəyyən bacarıqları öyrədir.

Dərsdə audio və video materiallardan (mahnılar, müxtəlif tematik fokuslu maarifləndirici filmlər, xəbər proqramları, televiziya şouları, reklam çarxları və s.) istifadə də şagirdlərin öyrənmə fəaliyyətlərinin rəngarəngliyinə öz töhfəsini verir və onlara süni şəkildə dil mühiti yaratmağa, dil mühitinin sərrast olmasına imkan verir. Multimedia texnologiyaları tələbəni təkcə hazır tədris materialının təfəkkürçisi deyil, həm də onun yaradılması, çevrilməsi və operativ istifadəsinin iştirakçısına çevirməyə imkan verir.

Ali məktəblərdə xarici dilin tədrisi prosesinin necə getməsi problemi var. Bəzi müəllimlər ənənəvi metodların saxlanması tərəfdarıdır, bəziləri isə bütün sistemi tamamilə dəyişmək istəyir. Yeni və köhnə təhsil formalarının birləşməsinə təklif edən müəllimlər kateqoriyası hazırda vardır. Amma heç kəs sözügedən məsələyə şübhə etmir ki, təlim prosesində dəyişikliklər qaçılmazdır. Proses bir sıra amillərlə müəyyən edilir [2]:

- a) dil öyrənmənin nəticəsi üçün tələblər,
- b) müasir tələbənin psixologiyası,
- c) cəmiyyətdəki qlobal dəyişikliklər.

Müasir dövr kommunikasiya texnologiyalarının intensiv inkişafı dövrüdür, müəllimlər daha didaktik, elektron informasiyaya malikdir, şagirdlər uzaq informasiya mənbələri vasitəsilə yeni məlumatları daha yaxşı qavrayır və mənimsəyir [3]. Xarici dilin öyrənilməsi prosesində kompüter texnologiyasından istifadə təlim prosesini sadələşdirməyə, rahat atmosfer yaratmağa, müəllimin fəaliyyətini şaxələndirməyə və onu tələbələr üçün daha da maraqlı etməyə imkan verir.

Bu gün insanlar təhsildə informasiya texnologiyaları dedikdə çox vaxt multimedia texnologiyalarını nəzərdə tuturlar ki, bu da təcrübəli tədqiqatçıların fikrincə, materialın öyrənilməsi üçün vaxtı azaltmaqla bir çox məsələlərin daha dərinəndən araşdırılmasına kömək edir [1, s. 53]. Multimedia bir rəqəmsal daşıyıcıda

təqdim olunan mətn, video, səs və foto məlumatıdır və eyni zamanda onunla interaktiv əlaqə qurmağı təklif edir.

Qeyd etmək lazımdır ki, İnternet resursları xarici dilin öyrənilməsi prosesini daha əyləncəli etməyə kömək edir, çünki onlar müəllimlərə məlumatın təqdim edilməsi yollarını dəyişmək və öyrənməni praktiki yönümlü etmək imkanı verir. Üstəlik, internet texnologiyaları müasir cəmiyyətdə ən mühüm informasiya mənbələrindən biri olduğundan, onların təhsilinə daxil edildikdə, şagirdlər internet resurslarından istifadə etmək üçün lazımi bacarıqlara yiyələnirlər.

Kompüter texnologiyalarının tədris prosesinə tətbiqi təkcə tələbələrin deyil, həm də müəllimlərin təkmilləşməsinə kömək edir, çünki bu, yerli və xarici həmkarları ilə metodiki təcrübə mübadiləsi imkanı yaradır. Multimedia vasitələrindən istifadənin üstünlüklərindən biri də onların nəzarət və özünüidare sistemini optimallaşdırmağa kömək etməsi, bununla da müəllimin işini asanlaşdırmaq, eləcə də tələbələrin müstəqilliyini inkişaf etdirməkdir. Kompüter testlərindən istifadə sayəsində tələbələr öyrənilən materialın mənimsənilmə dərəcəsinə müstəqil nəzarət etmək və lazım gəldikdə onu təkrarlamaq imkanı əldə edirlər. Multimedyanın tədris prosesinə inteqrasiyası müəllimlər və təhsil müəssisələri tərəfindən materialların istehlakına qənaət etməyə kömək edir.

Kompüterləşdirilmiş sinif otaqlarının, multimedia dərsliklərinin, interaktiv lövhələrin və digər multimedia vasitələrinin yaranması sayəsində çap nəşrlərinə və əlavə paylayıcı materiallara ehtiyac azalır. Qeyd etmək lazımdır ki, multimedia texnologiyalarının tədris prosesinə tətbiqi həm müsbət (öyrənin effektivliyinə töhfə verir), həm də mənfi (multimediadan düzgün və ya məqsəduyğun istifadə olunmadıqda) ola bilər.

Aydındır ki, təhsilin müvafiq və əsaslandırılmış informasiyalaşdırılması problemlərinin həlli kompleks şəkildə həyata keçirilməlidir. Multimedyanın tədris prosesinə tətbiqi üçün iki mümkün istiqamət müəyyən edilmişdir. Bunlardan birincisi, “belə vasitələrin təhsil sisteminin ənənəvi metodları çərçivəsində “dəstək” vasitələri kimi tədris prosesinə daxil edilməsi” ilə bağlıdır. Bu halda multimedia resursları tədris prosesinin intensivləşdirilməsi, təlimin fərdiləşdirilməsi və müəllimlərin şagirdlərin biliyinin qeyd edilməsi, ölçülməsi və qiymətləndirilməsi ilə bağlı işinin qismən avtomatlaşdırılması vasitəsi kimi çıxış edir.

Sadə dillə desək, multimedia sizə şəkillər, mətn və səsle eyni vaxtda işləməyə imkan verir və siz adətən aktiv rol oynayrsınız. Multimedia resursları sayəsində xarici dilin öyrənilməsi prosesində əyani-əşitmə metodunun rolu mühümdür, təzadlı müqayisələrdən oynaq formada istifadə oluna bilər, dərsi sinifdən kənarında müstəqil şəkildə aparmaq imkanı əldə edilir.

Bütövlükdə təhsil sistemi xarici dillərin tədrisində, innovativ tədris metodlarının təkmilləşdirilməsində indiyədək tətbiq edilən yanaşmalara yenidən baxmalıdır. Müəllimlər yeni tədris modelləri ilə yanaşı, multimedia və internet texnologiyalarından da istifadə edirlər (onlayn). Tələbələr kompüter və onlayn internet sistemlərindən istifadə edərək xarici dili fəal şəkildə öyrənirlər. Bu dramatik dəyişikliklər tələbənin öyrənmədə dominant rolu ideyası ilə səsleşir.

Hazırda kompüter texnologiyaları təhsildə qabaqcıl təlim texnologiyalarına açıq və geniş çıxışı təmin edir. Lakin multimedia texnologiyalarının müəyyən çatışmazlıqları var və multimediyadan istifadə müəllimdən əlavə bacarıq tələb edir. Əks halda, göstərilən səylərlə etibarsız nəticələr arasında uyğunsuzluq yaranacaq.

Kompüter texnologiyasından istifadə etməklə xarici dilin tədrisinə aşağıdakılar daxildir:

- 1) videokliplər,
- 2) flaş animasiya,
- 3) veb-kvestlər, xəbərlər və s. kimi orijinal dil materialları;
- 4) tələbələrin e-poçt, mətn, kompüter redaktorları, sosial şəbəkələr,
- 5) səsli və ya video konfrans vasitəsilə xarici dildə danışanlarla ünsiyyət qura biləcəyi onlayn mühit;
- 6) fonetikanın, tələffüzün, lüğətin, qrammatikanın və cümlələrin təhlilinin öyrənilməsinə yönəlmiş dil öyrətmə vasitələri (onlayn tətbiqlər və proqramlar);
- 7) alətlərə mətnin nitqə çevrilməsi, nitqin tanınması
- 8) müəllimlə şagird arasında ünsiyyətə imkan verən interaktiv mühit üçün tapşırıqlar daxildir;
- 9) öyrənmənin oyun formaları.

Kompüter texnologiyası xarici dil öyrənmək prosesini təkmilləşdirə bilər. Kompüter texnologiyalarından istifadə prosesi və nəticəsi onların tədrisdə necə istifadə olunmasından asılıdır. Kompüter təlimindən istifadə edərək xarici dil öyrənməyin iki növü var. Birinci növ kompüterin texnologiya olaraq ənənəvi tədris və təlim formalarını (o cümlədən qiymətləndirməni) tamamladığını, onları daha sürətli, asan və effektiv etdiyini göstərir [5].

İkinci növ tələbələrin sərəşələrini ənənəvi olanlardan daha çox təkmilləşdirməli olan təlim və tərbiyənin innovativ yollarını təklif edir. Conqrit və Maddux innovativ tədris metodlarından istifadənin aşağıdakı xüsusiyyətlərə malik üstünlüklərə malik olduğunu irəli sürmüşlər [6]:

- I. kompüter və şagird arasında yüksək dərəcədə qarşılıqlı əlaqə tələb edir;
- II. tələbə daha yaradıcı tapşırıqları yerinə yetirməyə çalışır;
- III. daha yüksək mürəkkəblik səviyyəli vəzifələri yerinə yetirməyə imkan verir.

Belə ki, müasir informasiya, multimedia, internet şəbəkələrindən qabaqcıl pedaqoji texnologiyalardan geniş istifadə olunur. Kompüter texnologiyaları sərəştəli və bacarıqla istifadə olunarsa, dil sərəştəsinin inkişafında böyük fayda verə bilər. Onların tələbələrin müstəqil işi üçün əhəmiyyəti getdikcə daha çox əhəmiyyət kəsb edir. Onlar tələbələrin dil maneəsini və psixoloji komplekslərini aradan qaldırmağa kömək edir.

Kompüter texnologiyaları tələbələrin xarici dil öyrənməyə marağını və motivasiyasını inkişaf etdirir. Bütün bu üstünlüklər kompüter texnologiyalarının müasir təhsil mühitinə inteqrasiyasının zəruriliyini sübut edir. Onun istifadəsinin uğuru müəllimlərin təşəbbüs göstərməyə hazır olub-olmamasından və xarici dilin

öyrənilməsində problemləri müəyyən etmək və həll etmək üçün multimedia və kompüter yardımlı təlimdən tam istifadə etmək istəyindən asılıdır.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Məqalədən müəllimlər, tələbələr və geniş oxucu kütləsi istifadə edə bilirlər.

Ədəbiyyat

1. “Xarici dillərin tədrisinin aktual problemləri” mövzusunda Respublika elmi-praktiki konfransının tezləri (11-12 may, 2017-ci il). – Bakı: Mütərcim, 2017. – 520 s.
2. Сакбаева Мухаббат Абдурахмановна Использование инновационных технологий в дистанционном обучении немецкому языку как второму иностранному // Вестник науки и образования. 2020. №7-2 (85).
3. Достоинства и недостатки дистанционного обучения // Образование: путь к успеху. Уфа, 2010.
4. https://www.au.edu.az/upload-files/menu/ipekyolu/2021_03/10HaciyevaS.pdf
5. Marcinek A. (2014). Technology and Teaching: Finding a Balance. Retrieved from <http://www.edutopia.org/blog/technology-and-teaching-finding-balance-andrewmarcinek>
6. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0742051X00000366>

Rəyçi: Nəsirova Ülviyyə